

Izlaganje s naučnog skupa

Primljeno 27. 5. 2019, prihvaćeno za objavljivanje 10. 6. 2019.

Prof. dr. Zuhdija Adilović

Islamski pedagoški fakultet Univerziteta u Zenici
zuhdija.adilovic@gmail.com

ODNOS MUSLIMANA PREMA DRUGIMA IZ KUR'ANSKE PERSPEKTIVE¹

Sažetak

Ovaj rad imao je za cilj da osvijetli pitanje odnosa muslimana prema drugima i drugačijima kroz prizmu prvog i osnovnog izvora islama – Kur'ana. Autor rada polazi od činjenice da je Kur'an uputa ljudima od Svevišnjeg Gospodara za sve što im je potrebno u životu na ovom svijetu. Odnos prema drugom i drugačijem je ključno pitanje od kojeg zavisi uređenje odnosa među ljudima i uspostava reda i mira na Planeti.

Kur'an daje veliki značaj ovoj temi te je odnos muslimana prema drugima postavio na čvrste osnove i precizna pravila, od kojih su nvažnija sljedeća: bratstvo, jednakost, upoznavanje, uzajamno poštovanje, dobročinstvo i pravda, bez obzira kojoj naciji ili rasi pripadali. Ovaj rad pojašnjava tih šest osnova na kojima se temelji suživot, isključivo kroz prizmu Kur'ana.

Izdvojen je zaključak da čovječanstvo danas može, ukoliko se oslobodi od požuda i poslušna Božiji zov, ostvariti miran suživot i pored različite vjerske, kulturne i civilizacijske pripadnosti te uzajamno se pomagati na temeljima univerzalnih vrijednosti, u kojima je svako dobro za sve stanovnike Planete.

Ključne riječi: Drugi, drugačiji, suživot, bratstvo, jednakost, dobročinstvo, pravda

¹ Rad je prezentiran na Međunarodnoj znanstvenoj konferenciji "Međureligijski dijalog u izazovima savremenog življenja", koju je 3. novembra 2018. godine, povodom 25 godina svoga djelovanja, organizirao Islamski pedagoški fakultet Univerziteta u Zenici.

Uvod

Ukoliko pogledamo našu bližu historiju, uočiti ćemo da je islam bio česta meta neosnovanih optužbi upućenih, nekada prema životopisu Poslanika, s.a.v.s., nekada na islamske propise vezane za ženu i porodicu, nekada na islamske propise vezane za kazne, a u posljednje vrijeme najčešće optužbe upućene prema islamu jesu na adresu odnosa muslimana prema drugima. Na sceni je pokušaj da se oskrnavi neupitna slika tolerancije islama koju historija tako zorno potvrđuje. Ta propaganda je otišla tako daleko da se islam predstavlja kao vjera ekstremizma i isključivosti, vjera u kojoj nema milosti i koja ne poznaje suživot sa drugima i drugačijima.

Nažalost, formiranju te krive slike o islamu doprinijeli su i postupci pojedinih ekstremnih muslimana današnjice, koji su svojim necivilizacijskim i neljudskim ponašanjem, koje nema nikakva utemeljenja u Kur'anu, osnažili pogrešne interpretacije i negativne stereotipe.

Zato smatram veoma važnim pojasniti ovu problematiku: *odnos muslimana prema drugima* kroz osnovni izvor islama, a to je Kur'an, kao glavnu smjernicu u vezi s ovim pitanjem, i istaći da svaka druga slika islama, koja ne odgovara kur'anskoj, jeste neosnovana.

Nema sumnje da je pitanje suživota i razumijevanje drugog i drugačijeg ključno pitanje, od kojeg zavisi uređenje odnosa među ljudima i uspostava reda i mira na Planeti.

Osnove na kojima počiva odnos muslimana prema drugima

Islam daje veliki značaj ovoj temi, te je odnos muslimana prema drugima postavio na čvrste osnove i precizna pravila, kojih ima mnogo.² U ovom radu navest ćemo samo šet: *bratstvo, jednakost, upoznavanje, uzajamno poštovanje, dobročinstvo i pravda*.

² Prilikom pripreme ovog rada potrudio sam se da potražim dosadašnje radove o ovoj temi, ali - na moje veliko iznenađenje - našao sam samo jedno ozbiljnije djelo koje tretira ovo važno pitanje (na arapskom jeziku). To je knjiga koju je objavila Svjetska unija islamske uleme, upravo zbog aktuelnosti teme, a čiji autor je uvaženi dr. Ali el-Karadagi, generalni sekretar Unije. Knjiga nosi naslov *Mi i drugi*, a objavljena je u serijalu pod nazivom *Teme ummeta*. Knjiga je prevedena i na bosanski jezik, pod naslovom *Muslimani i drugi*.

Svako od ovih pravila je neophodno radi izgradnje zajedničke osnove za međusobno približavanje, suživot, saradnju i komunikaciju muslimana sa drugima.

Prvi temelj: bratstvo

Pod bratstvom se, prije svega, misli na zajedničko ljudsko porijeklo i jednakost svih ljudi po toj osnovi.

Iz tog osjećaja islam svoje sljedbenike poziva na suživot sa svim ljudima, u bratskoj atmosferi, sa međusobnim uvažavanjem, samilošću, ljubavlju i slogom. Jer, u osnovi, svi ljudi pripadaju jednoj porodici, velikoj porodici čovječanstva. Koliko god se ljudi razlikovali u vjerovanjima, idejama, ubjeđenjima, rasama, boji kože, jeziku, ili raznim drugim pripadnostima, oni na kraju potječu iz jednog osnova, od jednog čovjeka, Adema, a.s.

Kur'an ukazuje na ovaj temelj na više mjesta. U jednom kur'anskom stavku stoji: "O ljudi, bojte se svoga Gopspodara, Koji vas je stvorio od jednog čovjeka!" (An-Nisa', 1).

Jedna od poznatih činjenica vjere islama jeste da islam nastoji, putem svojih temelja i principa, odgojiti svoje sljedbenike u toleranciji prema svim vjerama, kulturama, civilizacijama i prema svim ljudima, bez obzira na njihovu nacionalnu, vjersku, kulturnu i svaku drugu pripadnost.

U tom smisli nalazimo da Kur'an časni daje akcenat na ono što je zajedničko svim ljudima, a naročito pripadnicima "nebeskih religija". Ističe činjenicu da nebeske religije crpe svoje svjetonazore iz istog izvora, da potječu iz istog temelja i izlaze iz iste niše. Allah, dž.š., kaže: "On vam propisuje u vjeri isto ono što je propisano Nuhu i ono što objavljujemo tebi, i ono što smo naredili Ibrahimu i Musau i Isau..." (Aš-Šura, 13).

Zatim, islam ističe činjenicu da su svi poslanici i vjerovjesnici braća, te da među njima nema razlike po pitanju vjerovanja u njih i objave s kojima su došli. Zato je islam obavezao muslimane da vjeruju u sve poslanike i vjerovjesnike, bez izuzetka. U tom smislu čitamo kur'anski ajet: "Recite: 'Mi vjerujemo u Allaha i u ono što se objavljuje nama, i u ono što je objavljeno Ibrahimu, i Ismailu, i Ishaku, i Jakubu, i unucima, i u ono što je dato Musau i Isau, i u ono što je dato vjerovjesnicima od Gospodara njihova; mi ne

pravimo nikakve razlike među njima, i mi se samo Njemu pokoravamo” (Al-Baqara, 136).

Na kraju istog poglavlja čitamo: “Poslanik vjeruje u ono što mu se objavljuje od Gospodara njegovog, i vjernici – svaki vjeruje u Allaha, i meleke Njegove, i knjige Njegove, i poslanike Njegove: ‘Mi ne izdvajamo nijednog od poslanika Njegovih’” (Al-Baqara, 285).

Pored toga, u Kur'anu postoji poglavlje koje nosi naziv: “El-Enbija” (Poslanici). Zatim, tu su poglavlja koja su nazvana po pojedinim poslanicima, kao što su: Nuh, Ibrahim, Junus, Hud i Jusuf, neka je na njih Božiji blagoslov i spas.

U Kur'anu se nalazi poglavlje pod nazivom “Alu-Imran” (Porodica Imranova), koje govori o vrlinama porodice blagoslovljene Merjeme (Marije) i porodice Musa'a, a.s. Allah, dž.š., u tom poglavlju, kaže: “Allah je odabrao Adema, i Nuha, i Ibrahimovu porodicu, i Imranovu porodicu nad ostalim svijetom” (Alu-Imran, 33).

U istom poglavlju čitamo o blagoslovljenoj Merjemi: “I kada meleki rekoše: ‘O Merjema, tebe je Allah odabrao i čistom stvorio, i boljom od svih žena na svijetu učinio’” (Alu Imran, 42).

Kur'an je jedno cijelo poglavlje posvetio Merjemi. To poglavlje nosi naslov “Merjem”, i govori o njenom čednom i časnom životu, o njenim nadnaravnim djelima, na vrlo suptilan i stilski način.

Merjema je jedino žensko ime koje je spomenuto u Kur'anu časnom. U Kur'anu ne postoji poglavlje koje nosi naziv Hatidža, što je ime supruge Poslanika, s.a.v.s., niti Fatima, što je ime kćerke Poslanika, s.a.v.s. Zaista, ova činjenica zahtijeva ozbiljnije razmišljanje o ovoj temi.

S druge strane, nalazimo da Kur'an daje veliku važnost *sljedbenicima Knjige*, sljedbenicima Musaa i Isaa, a.s. Daje im posebno mjesto, obraća im se na najljepši način i najljepšim riječima. Kur'an ih oslovljava sa: *O sljedbenici Knjige!* Ovaj poziv se u Kur'anu ponavlja na 31 mjestu.

Ova sintagma, *O sljedbenici Knjige*, smatra se časnim nadimkom koji ukazuje na poseban status i izuzetno uvažavanje.

Također, Kur'an na 30 mjesta opisuje Jevreje i kršćane riječima: *Oni kojima je Knjiga data*, što je, isto tako, jedan vid posebne počasti i uvažavanja.

Drugi temelj: jednakost

Ovaj temelj proizilazi iz prvog, jer upućuje na jedinstven korijen. Ako svi ljudi potječu od jedne porodice, vode porijeklo iz jednog temelja, od jednog čovjeka, onda je sasvim normalno da su svi, kao ljudi, potpuno jednaki, jer su svi istog porijekla. Nikakvih razlika, niti odlika, po toj osnovi, među njima nema. Tvorac im je jedan - Svevišnji Allah, i *otac* im je jedan - Adem, a.s.

Zajedničko porijeklo ljudi podrazumijeva da su svi ljudi potpuno jednaki po pitanju slobode i časti. Zato, niko nema pravo druge činiti robovima, niti ih na bilo koji način tlačiti. Svi ljudi su potpuno jednaki u svome dostojanstvu. Svima je Allah podario razum, znanje, skladan i lijep izgled. Svim ljudima je Allah potčinio sve resurse na nebesima i Zemlji. Sve ljude je Allah učinio svojim namjesnicima na Zemlji. U tom smislu čitamo Allahove riječi: “Zatim smo vas poslije njih namjesnicima na Zemlji učinili, da bismo vidjeli kako ćete postupati” (Junus, 14).

Tim namjesništvom svi ljudi su postali jednaki u svojim pravima i obavezama. A, što se tiče ubjeđenja i vjerovanja, ljudi su potpuno slobodni u svome izboru. Taj princip potvrđuju Allahove, dž.š., riječi: “U vjeru nije dozvoljeno silom nagoniti – pravi put se jasno razlikuje od zablude!” (Al-Baqara, 256).

Ovaj ajet potvrđuje činjenicu da su ljudi potpuno slobodni da sebi odaberu ono što oni hoće od vjera i ubjeđenja, te da je njihov razlaz po tom pitanju kosmički zakon kojeg je Svevišnji uspostavio i dozvolio. Allah, dž.š., kaže: “A da je Gospodar tvoj htio, sve bi ljude sljedbenicima jedne vjere učinio. Međutim, oni će se uvijek u vjerovanju razilaziti, osim onih kojima se Gospodar tvoj smiluje. A zato ih je i stvorio” (Hud, 118-119). A, obračun za to ostaje na Sudnjem danu u rukama isključivo Gospodara svih svjetova.

Treći temelj: međusobno upoznavanje

Ovaj temelj, također, proističe iz prvog i drugog, jer ako svi ljudi potječu od jedne porodice, i ako su svi po svojoj ljudskoj vrijednosti jednaki, onda je neminovno njihovo međusobno upoznavanje. Čovjek je, po riječima Ibn Halduna, po svojoj naravi društven.

Zbog toga nalazimo da Kur'an poziva sve ljude da se međusobno upoznavaju: “O ljudi, Mi vas od jednog čovjeka i jedne

žene stvaramo, i na narode i plemena vas dijelimo da biste se upoznali. Najugledniji kod Allaha je onaj koji Ga se najviše boji; Allah, uistinu, sve zna i nije Mu skriveno ništa” (Al-Hugurat, 13).

Međusobno upoznavanje u jeziku je nasuprot međusobnog nepoznavanja (udaljavanja), a nepoznavanje vodi u razlaz i razdor, dok upoznavanje vodi u bliskost i zajedništvo, a zajedništvo vodi u bratstvo, a bratstvo vodi u saradnju na izgradnjih civilizacijskih vrijednosti, koje Kur'an naziva dobročinstvom i bogobojažnošću. U suri Al-Maida stoji: “Jedni drugima pomažite u dobročinstvu i čestitosti, a ne sudjelujte u grijehu i neprijateljstvu; i bojte se Allaha, jer Allah strašno kažnjava” (Al-Maida, 2).

U Kur'anском pozivu na međusobno upoznavanje jasan je dokaz neophodnosti priznavanja različitosti; različitosti kultura, civilizacija, vrijednosti... Islam nije prepreka muslimanima na putu njihovog suživota sa vrijednostima drugih zajednica; jer, postoje vrijednosti koje su zajedničke svim ljudima. Muslimani su dužni da tragaju za zajedničkim vrijednostima, koje su mnogobrojne i predstavljaju vrhunac ljudskih vrijednosti uopće. Na prvom mjestu je, svakako, *poštovanje i uvažavanje ljudskih prava*.

Četvrti temelj: uzajamno poštovanje

Ukoliko se ljudi međusobno upoznaju i uspostave mostove saradnje, sigurno će jedni druge poštovati i uvažavati. Koliko god Kur'an poziva u međusobno upoznavanje, slogu, bratstvo i saradnju, isto toliko poziva na poštivanje čovjeka i čuvanje njegovog dostojanstva, te zaštitu njegovih prava, zato što je čovjek, bez obzira kojoj vjeri, ubjeđenju, ideji, naciji, zemlji, boji kože i jeziku, pripadao. Allah, dž.š., kaže: “Mi smo sinove Ademove, doista, odlikovali; dali smo im da kopnom i morem putuju, i opskrbili ih ukusnim jelima, i dali im velike prednosti nad mnogima koje smo stvorili” (Al-Isra', 70). Ovaj ajet jasno ukazuje na to da Allah nije posebno počastio neke ljude i napravio razliku među njima. Naprotiv, počast koju je dao ljudima obuhvata sve ljude, bez izuzetka. “Mi smo sinove Ademove, doista, odlikovali...” Ljudi se, nakon toga, razlikuju po osnovu svojih iskrenih/neiskrenih namjera u obožavanju Allaha i korisnih usluga koje pružaju Njegovim stvorenjima.

Poslanik islama je upitan: “Koji je čovjek najdraži Allahu?”, a on je odgovorio: “Onaj koji najviše koristi ljudima!”³

Peti temelj: dobročinstvo

Ovaj temelj proističe iz četvrtog temelja, koji glasi: uzajamno poštovanje. Ukoliko ljudi budu poštovali jedni druge, sigurno će se jedni prema drugima odnositi u duhu dobročinstva, potpomaganja, brige i ljubavi. Upravo to Allah, dž.š., u Kur'anu naređuje muslimanima: “Allah vam ne zabranjuje da činite dobro i da budete pravedni prema onima koji ne ratuju protiv vas zbog vjere i koji vas iz zavičaja vašeg ne izgone – Allah, zaista, voli one koji su pravični” (Al-Mumtehane, 8).

Dobročinstvo predstavlja vrhunac humanosti i obično biva isključivo zbog toga što te ljudi vole, a najviše te vole tvoji roditelji. Allah, dž.š., u spomenutom ajetu naređuje muslimanima da se prema drugima koji nisu njihove vjere, ali koji se protiv njih ne bore, odnose kao prema svojim roditeljima. Kur'an pravednost nalaže kao strogu obavezu prema svim ljudima, pa makar to bili i neprijatelji koji protiv tebe ratuju, koji te mrze i koji ti nepravdu čine. Ovo visoko humano značenje čitamo u osmom ajetu sure Al-Maida: “O vjernici, dužnosti prema Allahu izvršavajte, i pravedno svjedočite! Neka vas mržnja koju prema nekim ljudima nosite nikako ne navede da nepravedni budete! Pravedni budite, to je najbliže čestitosti, i borite se Allaha, jer Allah dobro zna ono što činite!” (Al-Maida, 8).

Šesti temelj: pravda

Pravda je jedan od najvažnijih temelja, sa kojim su došle sve nebeske vjere i božanski zakoni. Na pravdi počivaju nebesa i Zemlja. Čovječanstvo ne može biti uređeno bez pravde koja teče među ljudima, niti je moguće uspostaviti mir bez uspostave pravde među ljudima. Pravda kod pravnika podrazumijeva pravednost i ustrajnost na istini, što podrazumijeva davanje čovjeku onoga što

³ Prenosi ga At-Taberani u *Al-Mu'džemu el-Kebir*, Al-Albani kaže da je hasen. Vidjeti: *Silsiletul-ehadis es-sahiha*, 2/574, hadis broj: 906, u izdanju Mektebetul-me'arif, 1995. god.

mu pripada i uzimanje od njega onoga što je obavezan dati, bez ikakvog dodavanja i oduzimanja.

Međutim, pravda u koju poziva Kur'an je apsolutna i neprikosnovena - božanska pravda, koja nije pod utjecajem emocija. To je pravda koja obuhvata sve ljude, pravda koja sprečava nasilje i nepravdu, pravda koja daje svakome njegovo pravo, kako muslimanu tako i nemuslimanu. To je pravda pred kojom je jednak kako musliman tako i nemusliman, pred kojom su jednaki rođaci i oni koji to nisu, prijatelji i neprijatelji, bogati i siromašni... Potpuno je ona daleko od svake pristrasnosti i požude, ili bilo kakvog javnog ili privatnog interesa.

Koliko je pravednost važna u islamu govori i činjenica da se sama riječ pravda u Kur'anu spominje 41 put, a njen sinonim u arapskom jeziku, *al-qist*, 40 puta.

Dovoljno je samo da znamo kako Allah, dž.š., sebe naziva "El-Adl", Pravednim, čime nam stavlja do znanja da je On, Svevišnji, izvor pravde, te da je pravda jedno od Njegovih svojstava. Allah naređuje ljudima da budu pravedni i kada su raspoloženi i kada to nisu, u onome što vole i onome što ne vole.

Islamska civilizacija, utemeljena na ovim principima, kroz svoju dugotrajnu historiju iznjedrila je najbolje primjere međuljudske tolerancije i saradnje. A muslimanski Endelus/Andaluzija na samom tlu Evrope je najbolji pokazatelj takvog odnosa prema drugima. To je zato što su muslimani uvijek polazili od činjenice da je mir osnovno pravilo, a rat izuzetak. U Kur'anu stoji: "Propisuje vam se borba, mada vam nije po volji!" (Al-Baqara, 216). Također, pravilo kojeg su se čvrsto pridržavali u odnosu sa drugima jeste: dijalog, a ne sukob, osnov je za rješavanje problema. Kur'an to pravilo uspostavlja riječima koje su za muslimane naredba: "Na put Gospodara svoga mudro i lijepim savjetom pozivaj, i s njima na najljepši način raspravljaj!" (An-Nahl, 125).

To pravilo važi čak i kada se radi o ateistima: "A ako te budu nagovarali da drugog Meni ravnim smatraš, onoga o kome ništa ne znaš, ti ih ne slušaj i prema njima se, na ovom svijetu, velikodušno ponašaj..." (Luqman, 15).

Naravno, za svako od ovih pravila mogao bih citirati još mnogo kur'anskih odrednica koje se, direktno ili indirektno, na njihov

odnose, ali ovo je sasvim dovoljno za potvrdu onoga što sam u ovom radu kazao.

Zaključak

Iz navedenog se jasno vidi kur'anski stav (stav islama) o pitanju suživota, međureligijskog dijaloga i odnosa muslimana prema drugima uopće.

Zato s pravom mogu ustvrditi da čovječanstvo danas može, ukoliko se oslobodi od požuda i poslušna Božiji zov, ostvariti mirni suživot i pored različite vjerske, kulturne i civilizacijske pripadnosti, te uzajamno se pomagati na temeljima univerzalnih vrijednosti, u kojima je svako dobro za sve stanovnike Planete.

Neke od tih univerzalnih vrijednosti su:

1 – Saradnja u izgrađivanju ljudske zajednice na Zemlji koja će živjeti u miru,

2 – Saradnja u uspostavi pravde i sprečavanju nepravde,

3 – Saradnja u realizaciji i zaštiti ljudskih prava.

Zato se danas očekuje od svih, a naročito od pripadnika *nebeskih religija*, da šire kulturu dijaloga i međusobnog razumijevanja, kako bi se pojačala svijest o neophodnosti suživota, komunikacije i međucivilizacijske i međukulturalne razmjene. Svaka civilizacija ima svoja dostignuća, a svaka kultura svoje specifičnosti. *A, misija čovjeka u ovom kosmosu ogleda se u izgradnji Zemlje i uspostavi pravde.*

Svijet današnjice potreban je tolerancije i suživota više nego ikada prije, zato što se proces približavanja različitih kultura svakoga dana sve više povećava, uslijed sve veće ekspanzije podataka i olakšane komunikacije, što je rezultat ogromne tehnološke revolucije, koja je uklonila vremenske i prostorne prepreke među narodima i nacijama. Danas su svi narodi i nacije, bez izuzetka, postali otvoreni prema ostatku svijeta, kao da svi žive u jednom malom selu, ili jednoj velikoj kući.

Na kraju, upućujem dovu Svevišnjem Allahu da nam svima pomogne da budemo na usluzi općem dobru, da cijelom čovječanstvu podari mir i bratstvo među različitim narodima, kulturama i civilizacijama! Amin!

Literatura

- Ali al-Qaradaghi (2013). *Muslimani i drugi (Nahnu vel-ahar – dirasetun fikhijjetun te'silijje)*, Sarajevo: El-Kalem i Centar za dijalog – Vesatijja.
- Korkut, B. (1992): *Kur'an s prevodom*. Medina Munevvera: Kompleks Hadimu-l-Haramejni-š-Šerifejni-l-Melik Fahd za štampanje Mushafi Šerifa.
- Nasiruddin el-Elbani (1995). *Silsiletul-ehadis es-sahiha (vjerodostojni hadisi)*, u izdanju Mektebetul-me'arif.

THE ATTITUDE OF MUSLIMS TOWARDS OTHERS FROM THE QUR'ANIC PERSPECTIVE

Zuhdija Adilović, PhD

Abstract

This paper was aimed at shedding light on the issue of the attitude of Muslims towards others and different ones from the perspective of the primary and most important source of Islam, the Qur'an. The author acknowledges the fact that the Qur'an provides instructions by the Almighty God on everything people need in this life. The attitude towards others and different ones is the key issue on which relations among people and establishing order and maintaining peace on Earth depend.

The Qur'an attaches great importance to this topic, providing a solid basis and precise rules among which the most relevant are: fraternity, equality, familiarization, mutual respect, charity and justice to all regardless of nation or race. This paper discusses these six foundations underlying coexistence solely from the Qur'anic perspective.

It has been concluded that humanity today, if not driven by lust and if obeying the call of God, can establish peaceful coexistence, despite diverse religious, cultural and civilizational affiliations, and can provide mutual help based on the universal values offering good for all people on the planet.

Keywords: others, different ones, coexistence, fraternity, equality, charity, justice

أ.د. زهدي عادلوفيتش، كلية التربية الإسلامية، جامعة زينيتسا

علاقة المسلمين بغيرهم من منظور القرآن الكريم

الملخص

يهدف هذا البحث إلى إلقاء الضوء على مسألة علاقة المسلمين بالآخر والآخر المختلف من منظور المصدر الأول والأساسي في الإسلام - القرآن الكريم. ينطلق مؤلف البحث من مبدأ أن القرآن الكريم هدى للناس من الله تعالى لكل ما يحتاجونه في الحياة في هذا العالم. العلاقة مع الآخر والآخر المختلف هي قضية أساسية يعتمد عليها تنظيم العلاقات بين الناس وإقامة النظام والسلام على كوكب الأرض.

يولي القرآن أهمية كبيرة لهذا الموضوع وقد وضع الأسس الثابتة السليمة والقواعد الدقيقة للمسلمين في تعاملهم مع الآخرين وأهمها: الأخوة، والمساواة، والتعارف، والاحترام المتبادل، والإحسان والعدالة، بغض النظر عن أي جنس أو عرق ينتمون إليه. ويوضح البحث هذه الأسس الستة، التي يقوم عليها التعايش، من خلال منظور القرآن. لقد استنتج أن الإنسانية اليوم، إذا تحررت من الطمع واستجابت لأوامر الله، يمكنها تحقيق التعايش السلمي بغض النظر من الانتماءات الدينية والثقافية والحضارية المختلفة ومساعدة بعضها البعض على أساس القيم العالمية التي يكون فيها خير لجميع سكان الكوكب.

الكلمات الأساسية: الآخر، الآخر المختلف، التعايش، الأخوة، المساواة، الإحسان، العدل